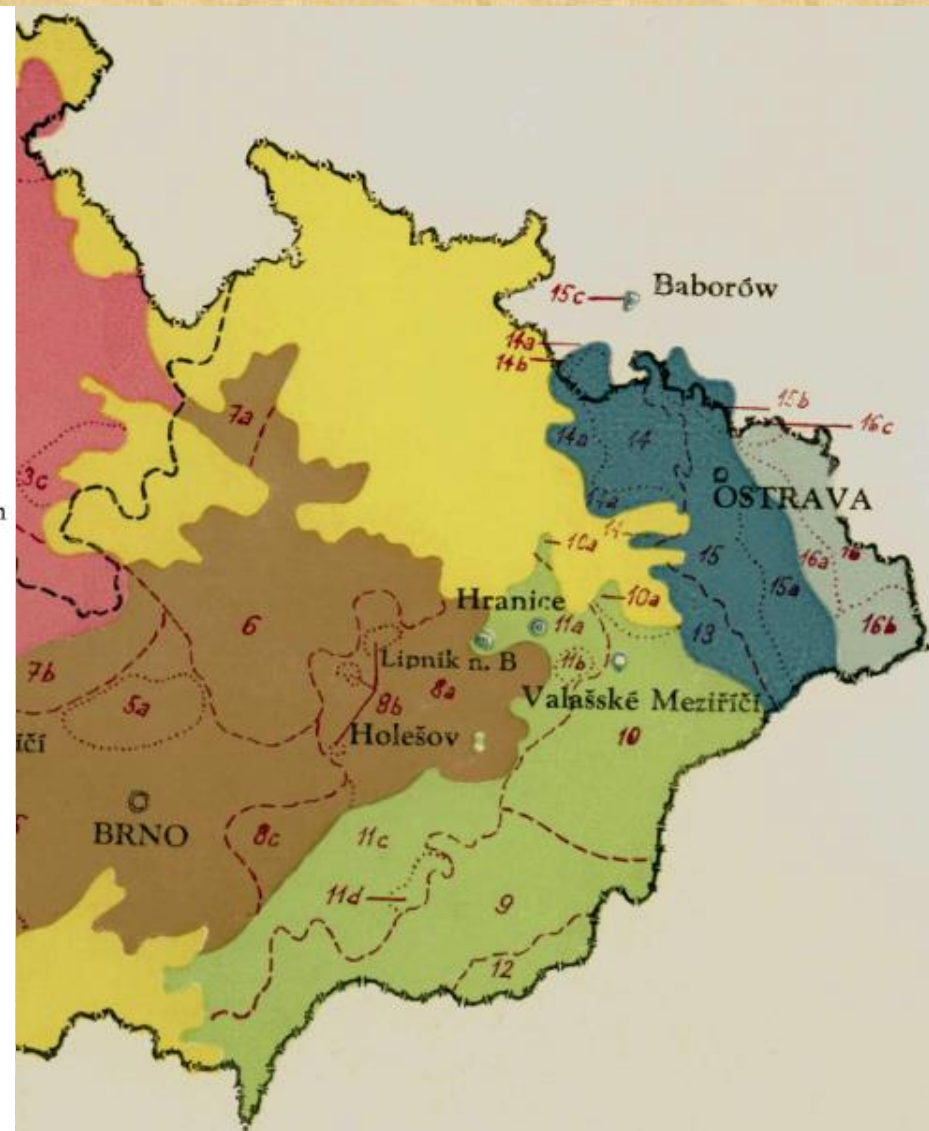

- 13. Jižní (moravská) podskupina
- 14. Západní (opavská) podskupina
- 14a. Jižní a západní okrajové úseky
- 14b. Nářečí branické

- 15. Východní (ostravská) podskupina
- 15a. Nářečí hornoostravické
- 15b. Úsek severohlučínský
- 15c. Zaniklé nářečí baborowské

В качестве основных особенностей опавских говоров следует назвать следующие:

1. Фонемы *ṭ, ḍ* в большинстве опавских говоров отсутствуют, на месте исторических *ṭ, ḍ* мы находим *č, ž*, например, *čycho, žežyna/čicho, žežina; čemny, žeň*. Лишь в периферийных говорах фонемы *ṭ, ḍ* представлены в фонетической реализации *c', z'* и не совпадают с историческими *č, ž*, например, *c'icho, z'ez'ina; c'emny, z'eň*.

Наличие согласных *č, ž, š, ž* на месте исторических *ṭ, ḍ, s', z'* отчетливее всего выделяет опавские говоры из общей группы говоров силезских.

2. В тех же говорах, в которых исторические *ṭ, ḍ* дали *č, ž*, на месте мягких свистящих *s', z'* мы находим *š, ž*. В тех же говорах, в которых исторические *ṭ, ḍ* дали *c', z'*, мягкие свистящие *s', z'* сохранились, например, *nos'ic', z'ima; s'eno, z'ac'*.

3. Исторические твердые *s, z* в положении перед *č, ž* дали *š, ž*, а в положении перед *c', z'* – *s', z'*, например, *košč – koščy/košči; koščany; kos'c' – kos'c'i; kos'c'any; ěšč / ěs'c'; ěšče/ěs'c'e; ježžyč, pažžerŷ / jez'z'ic', paz'z'erŷ*.

При этом в положении перед исторически мягкими губными, а также перед *ň, l* твердые согласные сохраняются, например, *sňih, zle, spivač/-c'*.

4. Во всех рассматриваемых говорах гласный *y* представлен после исторически твердых согласных, а также после твердых *c (z)* и *ř*, например, *byč/byc', vysoky, syn, mlyn, chyčyč/chyčič/chyc'ic'; cygan, syncy; řykač/řykac'*. В большей части опавских говоров мы находим *y* также после шипящих, однако в периферийных говорах после шипящих представлен *i*, например, *učyč/učyc', šydlo, život... × učič, šidlo, život*. Аналогичная ситуация наблюдается и с употреблением *i* или *y* после *č (< ṭ), ž (< ḍ), š (< s'), ž (< z')*. В тех опавских говорах, в которых сохранились *c', z'* а *s', z'*, после данных согласных представлен *i*.

5. На месте долгого *é* в опавских говорах в большинстве случаев представлен краткий *e*, однако в ряде случаев в положении после мягких и бывших мягких согласных в тех или иных говорах представлены *i* или *y*, например, *ñišč*, *višč*, *učyc/uc'ic*, 'utéci', *přyñis*, *učyk* 'utekl', *(j)iž* 'ježek', *ježa*, *pohřyb*, *pohřeba*, *bešeda*, *bešyd*.

6. Сочетание на всей территории опавских говоров сохранено в форме как суперлатива, так императива, например, *najdelšy/-i*, *daj*.

7. Почти на всей территории опавских говоров произошло морфологическое выравнивание по типу *smič/-c' se – smil se*; *zapřyhñe – zapřyhnuč/-c'*. Лишь под Глучином мы находим формы типа *smjač se – smjal se*; *zapřahñe – zapřahnuč*.

8. Следы несколько более последовательного, чем в других диалектах, вторичного продления гласных, встречаются в некоторых лексикализованных примерах, например, *schud – schoda*, *strum – stroma*, но *drozd – drozda*; *koło – kuł*, *slovo – słuv*, *hora – hur*, *jahoda – jahud*, но *koza – koz*.

9. Окончание именительного и винительного падежей существительных и местоимений среднего рода твердого склонения проникло и в склонение мягкое, например, *srco*, *ložo*, *polo*, *poledño...*, *mojo*, *našo*, *čujo*.

10. В окончании творительного падежа множественного числа всех типов склонения преобладает окончание *-ta*, например, *za staryma horama / horoma*.

11. Краткая форма возвратного местоимения и дательного, и винительного падежа выглядит как *se*, например, *kup se to*, *daj se pozor*.

12. Окончания твердых, а также, в отличие от других силезских говоров, мягких типов склонения местоимений совпадает, как правило, с окончаниями твердого склонения прилагательных, например, *teho*, *našeho (mojeho, ñeho)*, *temu*, *našemu*; *o tym*, *našym*, *s tym*, *našym*.

13. Притяжательное местоимение *jeji*, в отличие от других силезских говоров, не склоняется, например, *bez jeji bratra*, *o jeji tačykovi*.

Kateřinky (německy *Kathrein*, polsky *Katerzynki*) jsou bývalé město, dnes evidenční část statutárního města Opava. Nacházejí se na severovýchodě Opavy a leží ve vlastním katastrálním území *Kateřinky u Opavy*.

a) Z Opavy-Kateřinek, okr. Opava (A: žena, 1898; B: muž, 18

A. *Ježyšmaryja viš, človjek teho tolig vi, a jak —*

B. *Jag ma řeč, človjek se ňespomí¹ na to. Dy² mje sakra u želač?*

C. *Š čeho by če též mohla huba holeč? Čy je to řezaž dřevo? spominaj esce! Jak sme chožyli na Prajske!³*

A. *Jak sme chožyli do Chlebičova? Sme dycky stały venku. To_oňi dycky: Poče že herajn,⁴ ňestujče drausŋ!⁵*

B. *To se ňezapomŋe. To už je taková doba, a_ešče pořat se po našemu.⁶ To buže pořat.*

¹ *spomi — spomječ* ‚vzpomenout‘ (4. tř. jako *trpí—trpječ*) ² *vždyť* ³ *do Pruska* (před 1. svět. válkou) ^{4,5} *dovnitř, venku* ⁶ *roz.: mluví*

Kateřinky

Kaple svatého kříže

(Zaznamenal J. Balhar.)

Hrabyně

Národní památník II. světové války

znak

vlajka

Hrabyně (německy *Hrabin*) je obec ležící v okrese Opava. Má přibližně 1 100 obyvatel

b) Z Hrabyně, okr. Opava (muž, 1900)

Oto ras¹ pan farař šli na špacyr a tu chlob hoňi svoju robu kole chalupy: Na stryku Valenčyn, co to robiče, že robje pokuj ňedače! Stryk Valenčyn stali celi opařeňi, ale ropka se utřela ocy a pravi: Pane farář, žyče svojum cestum, to je muj chlob a ja jeho roba a un može se mnum robič co chce.

¹ to jednou

(A. Lamprecht, Středoopavské nářečí, s. 109.)

Chuchelná (německy *Kuchelna* (dříve *Kuchelna über Ratibor*), polsky *Chuchelna, Kuchelna*) je obec ležící v okrese Opava. Leží v těsné blízkosti polských hranic tři kilometry od polského města Krzanowice. Má přibližně 1 200 obyvatel

Chuchelná

Kaple sv. Kříže v Chuchelné

znak

vlajka

c) Z Chuchelné, okr. Opava (muž, 1878)

(O požáru.) *Nale potym přylečel ten pekař, pravil: Pane Ficner, mače_išč ku Franckovi. Poče poce, bo hořy! No tuž ja vylezu navrch, skočym, a_un pravi: Pane Ficner poče, to vaše koňe. — Ony byly ve stajni kole kraf, a_uš štyry kravy ležely mrtfe. No_ale my na to ňedamy ňic, my ku tym koňum, ku tym koňum my skočyli, tam to bylo_ešče, taky přydašek,¹ tam to bylo zachraňene. Tak sme to — ty koňe. Tuž un vzal svojeho. Ňechčel. Ale potem ja sem vzal mojeho předy řyčum, zatkem, přeskočyl mi, a ten za ňim. Jag byl na dvoře, sám vyskočyl. Fčyl co? Fčyl my dali koňe pot šopu. Tuž bylo radošcy!*

¹ přístřešek

(Zaznamenal J. Balhar.)

Hlučín (německy *Hultschin*, polsky *Hulczyn*, slezsky *Hulčyn*, *Hulčín*, *Hučín*) je město v okrese Opava v Moravskoslezském kraji, 10 km severozápadně od Ostravy. Má rozlohu 21,13 km² a čítá přibližně 14 tisíc obyvatel.

Hlučín

Městská radnice

znak

vlajka

d) Z Hlučína, okr. Opava (muž, 1909)

(O chytání ptáků.) *Baj¹ v žymje, jag baj su ty hyle,² jak přýdu, teš se baj chytaju, lebo čyšky, konopňik. Inšych ptakuf tu neňi. Hyle na jahřabiny, alebo ty polne ptaky, stehlicy, ty chožu na ten, na lupoň.³ To je oščy⁴ takove, jak se to utrhuje •a haže na ty kabaty! Alebo potem na ty kfječyny chožu, na ty kfitka, na ty majičky. Ale_ony se chytaju ptaky_enem na požym, inaž ňi. To se chytňe, da se ho do kletky,⁵ a da se mu tam trochu maku, lemu, šemeno se mu da, aby se chytmuľ žrač. Jag vižy, že by se nechytmuľ zrač, tak se veme_a puščy se ho, bo⁶ s takeho ptaka ňiz neňi. Ten ptak by zdechmuľ.*

¹ třeba ² hýlové ³ na lopuch ⁴ ostí, ostnaté plodenství lopuchu ' do klece ⁶ neboť

(Zaznamenal J. Balhar.)

Studénka (německy *Stauding*) je město v Moravskoslezském kraji v okrese Nový Jičín rozkládající se po obou stranách historické moravsko-slezské zemské hranice. Žije zde přibližně 9 300 obyvatel.

Studénka

Nový zámek

znak

vlajka

e) Ze Studénky, okr. Nový Jičín (žena, 1893)

Muj bratr robil ve verku¹ f Třyncu a maminka mje vypravili k němu, že mu budu vařyc a popoledňu se učit šic. Dali mi sebu ložo,² almaru, dyvan, a almarku na hrnce. Tag mje vyštafirovali.³ A kufr, tam sem mjela halt prádlo a tag ledyco. Maminka mjeli zvyk poznačit se dycky do almary s křydu, gdy jim bjehala krava, coby⁴ to viželi a něstračili to. Tuž zmy to naložili a odvezli na banhof.⁵ Ja sem už byla taka slečinka, teš sem se už o sobje myslela, tu se naraz na banhofje almara otevřela, a na dveřay bylo napsane velkými literami: Strakula bjehala pjedadvacateho dubňa. To více jaku sem mjela haňbu!

¹ v železárnách ² postel ³ vybavili ⁴ aby ⁵ nádraží

(Z rukopisné práce Z. Sochové.)

Slavkov (německy *Schlakau*, polsky *Sławków*)
je obec ležící v okrese Opava. Má přibližně
2 100 obyvatel

Slavkov

Zámek, dnes Seniorcentrum

znak

vlajka

f) Okrajové západoopavské nářečí ze Slavkova, okr. Opava (žena, 1897)

(O účtování v zemědělském družstvu.) *Alebo letos chcu nám strhmuc' cosyk. Ja sem už_im povjez'ela svojo, jag byla schuza. Tus_se vi! Utržyli za fšecko dobře! Poz'ívajc'e se, třeba za mak: oňi mjeli určenu cenu, kelko maju za to utržyc'. Za mak mjeli určene štyrycet c'is'ic, a přez osymdesat c'is'iz utržyli! Pravje že na zelu pry ňevyšli. A na_ogurkay vyšli, bo bylo hrubo¹ •ogurek. Inž'e ňebylo_ogurek, a_u naz bylo •ogurek! Ojé, to lude z druhyy z'ez'in choz'ili na_ogurky_a ptali se •eli_ešče su. Vyšli dobře! Ja sem prajela: Řekñic'e mi, kery čert_to bere, ty peñize! Já sem im_to tam řekla! Ty posluhaj, jag ja sem to tam mluvila, čemu² mi žaden ňenadal?*

¹ protože bylo hodně... 2 proč

(Zaznamenal J. Balhar.)

Obec **Hlavnice** se nachází v okrese Opava v Moravskoslezském kraji. Žije zde 656 obyvatel.

Hlavnice

kostel Nejsvětější Trojice a škola

znak

vlajka

g) Okrajové západoopavské nářečí z Hlavnice, okr. Opava (žena, 1882)

Gdo mjeł bidu, mjeł bidu! Jag baj¹ stryk, ten był zedńikem, a to choz'ili do roboty,² do Opavy pješky cestu z'elali. A to dycky na tyz'eń! To se vzal chleba sebum_a, co pojes'c', a to dycky na celý tyz'eń. A v z'imje choz'ili do satkofskeho dvora. To je tu kaj³ je Sadek, to choz'ili z miry mlac'ic'. To se_ešče cepama mlac'ilo fsečko na panskym. Jačmeň z miry mlac'ic' choz'ili. Mlac'ili_a dostali potem odmjeřene_obili, tag za to mlaceňi, bo teho pola nemjeli. V z'imje, sňeha bylo_aš po krk, un choz'dil! Ale pojes'c' tam ňedostal, musel ze sebum brac' •idlo. Ale rukama třyskac' tym cepem! A ňesky? Domfy⁴ to ňeporaz'u⁵ vymlac'ic', uš kombajny su! — Tag uš to skončymy. Ja_už musym is'c' k temu mojemu chlopoj.

¹ třeba ² do práce ³ kde ⁴ parní mlátičky ⁵ nedokážou

(Zaznamenal J. Balhar.)

Branice (německy *Branitz*, česky *Branice*, *Bránice* - původně v jednotném čísle "ta", pod vlivem polštiny i "ty") je ves v jižním Polsku, v Opolském vojvodství

znak

h) Okrajové nářečí z Bránice v Polsku

(O přástkách.) *Za dávných časův z'efčata choz'ijy na přjetky. V z'ez'iňe były spouky, kaj sa pradžo. Do takeho spouka nalezeu jedna roba¹ y deset z'efčjet. Pradžo sa každý z'oň až do dvanaste přes ceu z'imu. Uo desate v nocy přyšli často pachoucy² ku z'efčatam na zalety. Baj přyšos'li ym paskudy³ na s'linku.⁴ Potym sa s ňima přeb'ehli. Přjetky sa skončyuy v marcu.⁵ To byu velká hos'c'ina. Na tu hos'c'inu posuay hospodyňe kuobasy, buhty y masu. Roba každého spouka navařyu kafeju y upekua kouače, a z'efčata co u ňe pradžy dostauy jes'c'.*

¹ žena ² chlapci ³ lahůdky ⁴ aby měly sliny (při předení) ⁵ v březnu

(P. Steuer, Branické podřečí, s. 234n.; přepsáno)

